

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) arviointisuunnitelma

Arvioinnin tilaaja: Valtion liikuntaneuvosto

Arvioinnin kohde: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU)

Arvioinnin aikataulu: 11/2020–4/2021

Arvioinnin tavoite: Arviointi tuottaa tietoa Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) nykytilasta, asemasta ja merkityksestä suomalaisessa huippu-urheilussa sekä KIHUn toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikutuksista. Arviointi tuottaa myös tietoa valtionhallinnon tavoiteohjauksen toteutumisesta. Lisäksi arvioinnissa luodaan katsaus huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämistoiminnan yleiseen tilaan Suomessa sekä KIHUn rooliin ja asemaan T&K-toiminnassa. Arviointi tuottaa toimenpide-ehdotuksia KIHUn ja koko suomalaisen huippu-urheilun T&K-toiminnan sekä valtionhallinohjauksen kehittämiseksi.

Taustaa

Tutkimus- ja kehittämistoiminnalla (T&K-toiminta) on nykyisin merkittävä rooli huippu-urheilussa. Laadukkaan T&K-toiminnan avulla mahdollistetaan pysyminen mukana yhä kovenevassa kansainvälisessä huippu-urheilussa ja parhaimmillaan saavutetaan jopa kilpailuetua. Huippu-urheilun kehittämisen ja edistämisen tulee pohjautua tieteellisesti päteviksi todistetuille menetelmille.

Suomessa on tehty jo vuosikymmenien ajan kansainvälisesti arvostettua ja tunnustettua liikuntatieteellistä tutkimusta, mutta vain pieni osa tästä on kohdistunut huippu-urheiluun. Useiden selvitysten ja arviointien mukaan huippu-urheilun tietotuotanto ei nykyisellään tue riittävästi käytännön huippu-urheilutoimintaa tai huippu-urheilun strategista kehittämistä.¹ Huippu-urheilun T&K-toiminnan on luonnehdittu olevan Suomessa hajanaista ja lyhytjänteistä, pienistä yksittäisistä hankkeista koostuvaa toimintaa, joka on yksittäisten tutkijoiden ja toimijoiden omien intressien varassa. T&K-toiminnalta on puuttunut kokonaisjohto, ja eri toimijoiden välinen yhteistyö on puutteellista. T&K-toiminta ei ole kohdannut riittävän hyvin ja reaaliaikaisesti urheilijoita ja valmentajia arjen toiminnassa.²

Liikuntalain (390/2015) yhtenä tavoitteena on edistää huippu-urheilua. Liikuntalaissa huippu-urheilulla tarkoitetaan kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa. Liikuntalain mukaan valtion talousarviosta voidaan myöntää vuosittain avustuksia mm. huippu-urheilun edistämiseen sekä liikuntatieteelliseen tutkimus- ja kehitystyöhön, liikuntatieteellisten yhteisöjen toimintaan ja liikunnan tietohuoltoon.

Valtion liikuntahallinnon tuki huippu-urheilututkimukselle ja kehittämistyölle kohdistuu suurelta osin Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskukselle (KIHU). KIHU vastaa eettisesti vastuullisella tavalla liikunta-alan soveltavasta tutkimus- ja kehitystyöstä sekä tutkimustiedon välityksestä Suomessa yhdessä alan muiden toimijoiden kanssa. KIHUn toimenkuvaan kuuluvat erityisesti kilpa- ja huippu-urheilua tukevan monitieteisen tutkimuksen tekeminen ja kehittämistoiminta sekä soveltava palvelutoiminta.³

KIHU perustettiin vuonna 1990 Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön (LIKES) itsenäiseksi yksiköksi, joka keskittyy kilpa- ja huippu-urheilun tutkimukseen ja sen soveltamiseen käytännön valmennus- ja koulutustoiminnassa. KIHU aloitti toimintansa vuoden 1991 alussa opetusministeriön toiminta-avustuksen turvin. Vuonna 2000 KIHUn toiminta siirtyi LIKES-säätiöstä Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiön (KIHU-säätiö) alaisuuteen. KIHU-säätiön perustivat Suomen Olympiayhdistys, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän kaupunki ja LIKES-säätiö. Hallinnollisesta muutoksesta huolimatta KIHUn tehtävät säilyivät ennallaan.⁴

¹ Mikko Salasuo, Mikko Piispa ja Helena Huhta: Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 166. Nuorisotutkimusseura 2015; Leena Paavolainen, Kaisa Mononen, Outi Aarresola, Ari Nummela ja Jukka Viitasalo: Tutkimuksesta käytäntöön ja päinvastoin: Tutkimus- ja kehittämistoiminta suomalaisen huippu-urheilumenestyksen vahvistajana 2013–2016. Suomen Olympiakomitea 2013; Kimmo J. Lipponen: Menestyksen polulla – huippu-urheilun ulkoinen arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2017:1.

² Paavolainen, L. Mononen, K., Aarresola, O., Nummela, A. ja Viitasalo, J. Tutkimuksesta käytäntöön ja päinvastoin: Tutkimus- ja kehittämistoiminta suomalaisen huippu-urheilumenestyksen vahvistajana 2013–2016.

³ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:5; Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

⁴ KIHUn internetsivut, <https://kihu.fi/etusivu/kihu/historia/>

Vuodesta 2013 lähtien KIHU on johtanut Suomen Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikön **Osaamisohjelmaa**. Ohjelmalla on vastattu edellä esitettyihin huippu-urheilun T&K-toiminnan haasteisiin. Tavoitteena oli rakentaa Suomeen valtakunnallinen huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämisohjelma, jossa linjataan keskeiset osaamistarpeet, painopisteet sekä eri toimijoiden vastuut ja roolit. Ohjelman vetäjänä toimii KIHUn johtaja. KIHUn organisaatio, toimintatavat sekä sisällöt päätettiin uudistaa vastaamaan Osaamisohjelman tavoitteita ja tehtäviä.

Osaamistaohjelman nykyisiksi tehtäviksi on määritelty parhaan ja viimeisimmän tiedon, osaamisen ja tuen varmistaminen urheilijoille, valmentajille, lajeille ja muille huippu-urheilutoimijoille. Tavoitteena on saavuttaa vuoteen 2020 mennessä laadukas ja tehokas koko urheilijan polkua tukeva huippu-urheilun tutkimus-, kehittämis-, asiantuntija- ja koulutustoiminta.⁵

KIHUn toiminta ja talous

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen strategian (2017–2020) mukaan KIHUn missiona on nykyisin *”edistää suomalaisen huippu-urheilun menestystä tukemalla valmentautumista sekä kehittämällä ja jakamalla osaamista koko urheilijan polulla”*. KIHUn visiona vuodelle 2025 on olla *”kansainvälisesti merkittävä kilpa- ja huippu-urheilun osaamisen kehittäjä”*. KIHUn tavoitteita vuodelle 2020 on, että *”KIHU on yhdessä lajiliittojen kanssa toimiva, kansainvälisesti verkostoitunut näyttöön perustuvan tiedon tuottaja, jakaja ja hyödyntäjä”* ja että *”suomalainen urheilu ja valmentautuminen tunnetaan korkeatasoisesta osaamisesta”*.⁶

KIHUn tavoitteena on **tukea urheilijoiden valmentautumista** näyttöön perustuvalla asiantuntijuudella, lähellä urheilijoita ja valmentajia sekä hyödyntämällä uusinta tietoa ja osaamista. KIHU haluaa myös **kehittää suomalaisen huippu-urheilun osaamista** (1) tietoa tuottamalla (tutkimus-, selvitys- ja kehitystyö), (2) tietoa hyödyntämällä (asiantuntijatoiminta ja konsultointi) sekä (3) tietoa jakamalla (julkaisut, koulutukset ja verkostotoiminta).⁷

KIHU toimii kiinteässä yhteistyössä erityisesti Suomen Olympiakomitean, Suomen Paralympiakomitean ja Jyväskylän yliopiston kanssa. KIHUn toiminta jakautuu **kuudelle painopistealueella**, joilla se pyrkii vastaamaan asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeisiin. Neljällä painopistealueella (alueet 1–4) KIHUlla on pitkäjänteisemmin kehitettyä osaamista ja toimintaa. Kaksi painopistealuetta (alueet 5–6) on vielä uudempia ja kehittyviä sekä vähemmän resursoituja osaamisalueita. KIHUn toiminnan painopistealueet⁸:

1. Harjoittelu ja seuranta
2. Kilpailusuorituksen ja pelin kehittäminen
3. Lasten ja nuorten urheilu
4. Urheilun toimintaympäristöt
5. Urheilijan terveydenhuolto
6. Innovaatiot ja uudet teknologiat

KIHUn tehtävänä on parantaa asiantuntija-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan avulla **harjoittelun ja palautumisen** laatua. KIHUn asiantuntijat mm. osallistuvat urheilijoiden harjoitteluleireihin sekä tutkivat ja kehittävät menetelmiä, joilla voidaan parantaa urheilijoiden harjoittelua ja sen seuranta.

Kilpailusuoritusten ja pelin kehittämiseen KIHUn asiantuntijat osallistuivat vuonna 2019 yhdeksässä lajissa. KIHUn asiantuntijat tekivät esimerkiksi kamppailulajeissa vastustaja-analyysseja, yleisurheilussa suoritustekniikan seurantoja sekä maalipallossa ja beach volleyssa mm. ottelunaikaisia analyysseja.⁹

Lasten ja nuorten urheilun osalta KIHU mm. tuottaa tietoa lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun harrastamisesta sekä toimii kansallisissa ja kansainvälisissä lasten ja nuorten urheilun tutkimus- ja

⁵ Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/osaamisohjelma/> ja KIHUn internetsivut, <https://kihu.fi/etusivu/kihu/strategia> sekä YLE 24.1.2020: Huippu-urheilun muutostyössä sanoista teoiksi.

⁶ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

⁷ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

⁸ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen internetsivut www.kihu.fi sekä Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

⁹ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen internetsivut www.kihu.fi sekä Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

kehittämisverkostoissa. **Urheilun toimintaympäristöjen tarkastelussa** KIHUn painopiste oli Olympiakomitean urheiluakatemiaohjelman seurannassa ja arvioinnissa, etenkin yläkoulukokeilua tukevassa tiedon tuotannossa.¹⁰

KIHU rakentaa myös kokonaisvaltaista ja rakenteeltaan järjestelmällistä **urheilijaterveydenhuoltoa** yhdessä Olympiakomitean, liikuntalääketieteen keskuksen ja urheiluakatemioiden kanssa. Tavoitteena on lisätä urheilijoiden terveitä harjoituspäiviä, urheilulääketieteen asiantuntijuutta ja moniammatillista yhteistyötä.¹¹

Innovaatioiden ja uusien teknologioiden avulla pyritään parantamaan urheilijoiden suoritusta ja valmentajan ajankäyttöä sekä edistämään urheilijoiden terveyttä. KIHUn asiantuntijat seuraavat oman alansa uusia innovaatioita ja teknologioita sekä välittävät parhaat menetelmät ja apuvälineet huippu-urheilijoiden, valmentajien ja lajien käyttöön.¹²

KIHUn toiminnan keskeisin rahoittaja on opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), joka tuki KIHU:a 1,72 miljoonan euron toiminta-avustuksella vuonna 2019. Toiminta-avustuksesta 100 000 euroa tuli kohdentaa liikuntalääketieteen erikoislääkäriskoulutukseen. Lisäksi OKM myönsi erilaista hankeavustuksia yhteensä 112 000 euroa vuonna 2019. Muita merkittäviä KIHUn toiminnan rahoituslähteitä olivat vuonna 2019 Jyväskylän kaupungin toiminta-avustus (166 000 €), Suomen Olympiakomitean huippu-urheilutuki (150 000 €), Paralympiakomitean asiantuntijatuki (20 000 €) sekä muut avustukset ja palvelutoiminnan tuotot (625 144,91 €). KIHU:ssa työskenteli 37 vakituista työntekijää vuonna 2019.¹³

Arvioinnin lähtökohdat

Valtiovallan intressinä ei ole määritellä, mitä esimerkiksi kansalaistoimijat tai tiedeyhteisöt tekevät ja miten ne toimivat. Valtio kuitenkin asettaa tavoitteita avustamalleen toiminnalle. Valtiolla on velvoite seurata, käytetäänkö valtionavustukset niihin tarkoituksiin, joihin avustukset ovat myönnetty. Valtionavustuslaki velvoittaa, että valtionavustusten käytön tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta on selvitettävä määräajoin. Myös julkisrahoitteisten organisaatioiden toimintaa koskeva ajattelutapa on muuttunut tulosperustaiseksi. Organisaatioiden on osoitettava toimintansa hyödyt, ja kustannus–hyöty-ajattelu on kasvattanut merkitystään toiminnan arvioinnissa.¹⁴

Valtion liikuntaneuvoston keskeisenä tehtävänä on arvioida koko valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella. Arviointitoiminnan lähtökohtana on kehittävä työote, jolloin tietoa tuotetaan arvioitavan kohteen ja valtionhallinnon tavoiteohjauksen kehittämiseksi. Liikuntaneuvosto laati toimikaudelle 2019–2023 arviointisuunnitelman, jossa yhdeksi arvioitavaksi kohteeksi valittiin Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.

KIHUn arviointia puoltaa sen keskeinen asema huippu-urheilussa ja alan tutkimusrahoituksen saajana. KIHUn toimintaa ei arvioidu laaja-alaisesti osana huippu-urheilun ulkoista arviointia (2017) eikä siitä ole aiemmin tehty omaa ulkoista arviointia. KIHUn toimintaa ei myöskään enää arvioida vuosittain osana liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaoston tekemää liikuntatieteellisten ja tiedonvälitysyhteisöjen hakemusten sisällöllistä arviointia, jossa ovat mukana liikuntalääketieteen keskuksien sekä liikuntatieteelliset yhteisöt. Näistä yhteisöistä liikuntaneuvosto on teettänyt viime vuosina ulkoiset arvoinnit niin liikuntalääketieteen keskuksista kuin Liikuntatieteellisestä Seurasta.

¹⁰ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen internetsivut www.kihu.fi sekä Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

¹¹ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen internetsivut www.kihu.fi sekä Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

¹² Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen internetsivut www.kihu.fi sekä Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

¹³ Kilpa- ja huippu-urheilukeskuksen strategia 2017-2020. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 27.2.2017.

¹⁴ Jari Stenvall: Liikuntatieteellisen Seuran arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:7.

Arvioinnin osakokonaisuudet

Arviointi sisältää seuraavat osakokonaisuudet:

1. Katsaus **huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja sen tilaan Suomessa** sekä **KIHUn rooliin ja asemaan T&K-toiminnassa**.
 - A. Huippu-urheilun T&K-toiminnan kokonaisuus (toimijat, roolit, johtaminen jne.) sekä sen tila ja kehitys Suomessa etenkin Osaamishjelman aikana (2013–2020). Sisältää tiiviin kansainvälisen vertailun, miten huippu-urheilun T&K-toiminta on järjestetty keskeisissä kilpailijoissa (esim. Pohjoismaat, Alankomaat jne.).
 - B. KIHUn rooli ja merkitys huippu-urheilun T&K-toiminnassa sekä hallinnollinen asema huippu-urheilujärjestelmässä.
2. **KIHUn osaamisen ja toiminnan tila, merkitys ja tuloksellisuus** suhteessa KIHUlle asetettuihin tavoitteisiin ja huomioiden huippu-urheilun tarpeet sekä KIHUn käytettävissä olevat resurssit. KIHUn toimintaa eri osa-alueilla verrataan myös suhteessa kansainväliseen tasoon, kuten keskeisten kilpailijamaiden vastaaviin toimijoihin.
 - A. Toiminta: KIHUn toiminnan strategisuus ja reagointikyky¹⁵, painopisteiden ja toiminnallisten tasojen¹⁶ relevanssi ja resurssointi sekä KIHUn toiminta valituilla painopisteillä.
 - B. Osaaminen: KIHUn osaamisen sekä tutkimuksen ja tieteellisen toiminnan taso¹⁷, ajantasaisuus ja laajuus sekä sovellettavuus valituilla painopistealueilla.
 - C. Vuorovaikutus ja yhteistyö: KIHU tiedon levittäjänä sekä verkostomaisen ja monitieteisen yhteistyön rakentajana niin Suomessa kuin kansainvälisesti¹⁸.
 - D. Tuloksellisuus: KIHUn toiminnan tuloksellisuus ja vaikutus valituilla painopistealueilla.
3. Opetus- ja kulttuuriministeriön **KIHUn tavoiteohjauksen toteutuminen ja ohjauksen kehittämistarpeet**.

Edellä mainittujen osakokonaisuuksien pohjalta arvioinnissa tuotetaan **kokonaiskuva huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämistoiminnan tilasta Suomessa** sekä **Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen nykyisestä roolista ja merkityksestä** osana suomalaista huippu-urheilua. Arviointi tuottaa **tietoa KIHUn toiminnan tuloksellisuudesta ja KIHUn onnistumisesta sen päätehtävissä** eli urheilijoiden valmentautumisen tukemisessa ja suomalaisen huippu-urheilun osaamisen kehittämisessä. Lisäksi arviointi tuottaa **tietoa valtionhallinnon ohjauksesta** sekä **toimenpide-ehdotuksia** KIHUn ja koko suomalaisen huippu-urheilun T&K-toiminnan ja valtionohjauksen kehittämiseksi.

Arvioinnissa huomioidaan **läpileikkaavasti yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestävän kehityksen kysymykset**, kuten vammaisten ja muiden vähemmistöryhmien urheilijoiden huomioiminen osana KIHUn toimintaa.

Arvioinnin toteutus

Valtion liikuntaneuvoston sihteeristö valitsee arvioinnin toteuttajan hankintamenettelyllä (kilpailutus). Liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaosto toimii arvioinnin ohjausryhmänä. Arviointi julkaistaan valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa ja liikuntaneuvoston järjestämässä avoimessa julkistustilaisuudessa.

Arvioinnissa hyödynnetään aiempia tutkimuksia, arviointeja, selvityksiä ja seuranta-aineistoja sekä uusia, työn aikana kerättäviä aineistoja, kuten haastatteluita ja kyselyitä esimerkiksi KIHUn henkilöstölle ja

¹⁵ Esimerkiksi miten KIHU hahmottaa toimintaympäristönsä tarpeet ja strategisesti kehittää toimintaansa tarpeiden mukaan sekä toimii strategiansa mukaisesti?

¹⁶ Toiminnallisen tason relevanssia tarkastellaan tässä esimerkiksi toimimisena itse kentällä vs. osaamisen levittämistä kouluttamalla sekä toimimisena Jyväskylässä vs. osaamisen levittämistä muiden toimijoiden kautta.

¹⁷ Tutkimustoiminnan tasoa tarkastellaan tässä tieteellisen tason lisäksi mm. kysymyksenä perustutkimuksen vs. sovellettavan tutkimuksen tekemisenä.

¹⁸ Esimerkiksi miten KIHU tekee yhteistyötä keskeisten huippu-urheilutoimijoiden (urheilijat, valmentajat, lajiliitot, urheilun ”yksityiset” T&K-toimijat jne.) ja muiden alojen huippuosaaajien (VTT, yliopistot jne.) sekä kansainvälisten huipputoimijoiden kanssa?

keskeisille sidosryhmille sekä asiakkaille (esimerkiksi kysely tukiurheilijoille ja näiden valmentajille KIHUn toiminnasta), ns. sidosryhmäanalyysi.

Arviointitiedon hyödyntäminen ja jalkauttaminen

Arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää osana KIHUn toiminnan kehittämistä ja laajempaa liikuntapoliittista päätöksentekoa liittyen huippu-urheilun johtamiseen ja kehittämiseen erityisesti tietotuotannon näkökulmasta.

Arviointitietoa levitetään arvioinnin julkaisutilaisuudessa, johon kutsutaan liikunta- ja urheilutoimijoita sekä median edustajat. Arvioinnin tuloksia levitetään myös lehtiartikkelien avulla alan lehdissä, kuten Liikunta & tiede -lehdessä sekä erilaisissa muissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa. Arvioinnin seuranta-tilaisuus järjestetään 1,5–2 vuotta arvioinnin valmistumisen jälkeen.